

Pospíšil, Ivo

Záslužná publikace o východoslovenské emigraci a východním Slovensku: patos, nostalgie, idealizace, nebo poutavý příběh, kritika, podnětná skepse a analýza brizantních a delikátních témat?

Opera Slavica. 2008, vol. 18, iss. 1, pp. 40-42

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116665>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

W recenzji starałam się uwypuklić wartości poznawcze książki, może należałoby podkreślić, że autorka ponadto zmusza czytelnika do przypomnienia wielu zanedbanych treści dotyczących kultury antycznej i udowadnia konieczność odnowienia więzi z tym bogatym, niewyczerpanym, ale i niewykorzystanym dziedzictwem, które posłużyło tutaj jako tło do badań nad twórczością J. Brodskiego.

Zatem książkę Ewy Nikadem-Malinowskiej poleciłabym nie tylko badaczom poezji współczesnej, ale i wszystkim badaczom kultury w szerokim rozumieniu tego pojęcia.

Joanna Korzeniewska-Berczyńska

Záslužná publikace o východoslovenské emigraci a východním Slovensku: patos, nostalgie, idealizace, nebo poutavý příběh, kritika, podnětná skepse a analýza břízantních a delikátních témat?

Harbuľová, L. – Ňachajová, M. – Babotová, L. (eds): Ruská a ukrajinská emigrácia na východnom Slovensku v rokoch 1919-1945. Štátna vedecká knižnica v Prešove, Prešov 2006.

Podnětný soubor studií sestavily editorky z materiálů, které ještě nebyly zcela odborně exploatovány. Současně lze říci, že na rozdíl od některých jiných i českých sborníkových prací na toto téma jsou zde příspěvky vyspělejší, neboť lépe znají svůj kulturní a politický topos a mohou ukázat na jeho problémy, úskalí i podstatné hodnototvorné prvky. Dostávají se tak postupně od původního patosu, nostalgie a idealizace k poutavému příběhu ruské, ukrajinské a běloruské emigrace a hlavně k tomu, co je jádrem vědeckého přístupu: ke kritické skepsi. Tato tendence se ve všech příspěvcích neprojevuje sice stejně silně, ale zaznívá zde. Nepochybně třetí fázi těchto výzkumů by mělo být historiosofické a filozofické zobecnění, hledání mechanismů imigrace či emigrace v cizím prostředí, „tvář toho druhého“, přínosy, které by byly všeobecně uznávány, principy přijetí vnějších impulsů a důvodů tohoto přijetí či rezistence namířené proti nim.

Je jen logické, že východní Slovensko mělo v koncepci Masarykovy *Ruské pomocné akce* své specifické místo tím, že přímo leželo na pomezí vlivů katolických, pravoslavných a uniatských a etnické sféry slovensko-ukrajinsko-ruské a dílem i slovansko-neslovanské. To vše se promítalo do příběhu imigrantů či emigrantů a do jejich působení v tomto kulturním prostoru – bylo to působení dost nepodobné tomu, co ukazovali a zažívali emigranti v Čechách a na Moravě nebo ti, co za československé peníze studovali nebo žili v Paříži či jinde. Čili určitá regionalizace problematiky, jak se o tom píše hned v úvodu, je prvním podstatným rysem publikace.

Základním východiskem je studie **Lubice Harbuľové** o politické emigraci z Ruska. Autorka sleduje vytváření pobočky pražského *Zemgoru* (Объединение российских земских и городских деятелей в Чехословацкой Республике), který vznikl v roce 1924, činnost *Ruského kroužku* a *Jednoty ruských emigrantů* v Košicích, zde také *Ukrajinské hromady* (1933) a *Spolku ukrajinských emigrantů*. Kromě toho v Levoči pracoval *Ruský kroužek*, v Michalovcích *Ukrajinská hromada*, a hlavně – a to je asi to nejpodstatnější – *Ruská pravoslavná mise v Ladomirově*. Činnost však vytvářeli nikoli abstraktní spolky, ale lidé, technici, úředníci, kulturní činitelé (z nich byl významný profesor ruského jazyka a literatury, který dříve působil na univerzitách ve Varšavě a Tomsku, Alexandr Gregorjev).

Mikuláš Mušinka píše o přínosu ukrajinské a ruské emigrace při výzkumu lidové kultury (připomíná knihu Volodymyra Ipolyta Terleckého *Угорська Русь и возрождение сознания народности между русскими в Венгрии*, 1874), píše o Kostantinovi Matezonském (1794-1858), Volodymyrovi Sičynském (1894-1962), rodákovi z Kamence Podolského, který působil v Praze na Ukrajinské Vysoké škole výtvarných umění a vysoké škole pedagogické v Praze (knihy *Dřevěné stavitelství na Makovici*, 1937-39). Sičynskij byl patrně z těch činitelů, kteří studovali lidovou kulturu východního Slovenska, nejméně významnější. Ovšem kromě známého Petra Grigoroviče Bogatyřova (1893-1971), jenž v letech 1923-1939 žil v Československu: po vynuceném návratu do SSSR po okupaci ČSR v roce 1939 byl odsouzen za údajnou špionáž a vrátil se z gulagu v roce 1947. Jeho práce etnologicko-folkloristické jsou dostatečně známy: některé shrnul do knihy *Вопросы теории народного искусства* (Moskva 1971) – řada jeho děl vyšla mimo jiné česky a polsky. Další emigranti již takové proslulosti nedosáhli (Vsevolod Sachanov, 1885-1940, Jevgenij Nedzešskij, 1894-1961, Alexandr Ljubimov, 1898-1976, Ivan Paňkevyc, 1887-1958) aj.

Kontroverzního a delikátního materiálu se týká studie **Miroslava Sopoligy** *K problematice zbierok Múzea odboja Ukrajiny v Prahe vyvezených do Prešova*, podobně jako **Márie Ňachajové** *Po stopách fondov Ukrajinského múzea z Prahy*. Skutečně plně východoslovenského rozměru dosahuje studie **Jozefa Šelepce**, který ve studii *Literárny život ruskej, ukrajinskej a bieloruskej emigrácie na východnom Slovensku* sleduje život a činnost několika východních Slovanů, učitelů, ale také lidového léčitele, Bělorusa Omeljanoviče. **Oľga Guzyová** analyzuje účast ruské emigrace na literárním a kulturním dění v regionu, zejména pravoslavný klášter v Ladomirové, jenž ve svém díle Старый Валаам popisoval známý spisovatel Ivan Šmelev (více o tom podrobněji monografii E. Harbul'ové Ladomirovské reminiscence. *Z dejín ruskej pravoslávnej misie v Ladomirovej 1923-1944*, Prešov 2000, práci M. Škurla a nové vydání Šmeleva Светлая страница, Kaluga 1995). Života ukrajinských emigrantů si všímá **Michal Roman**, zejména těch, kteří působili na pravoslavných školách (Marián Macejovič, Hryhorij Tymoščuk aj.). **Ľubica Babotová** studuje dílo Andy Ostapčukové, průkopnice operního umění. **Mikuláš Nevrlý** v působivém eseji píše o svém otci Jaroslavu Nevrlém (synovi českého železničáře v Černovicích v Bukovině a Haličanky Eugenie Celevičové): zde také vidíme to, co by mělo být jádrem takových analýz: podstatou je sledovat také paradoxy dějin, absurdity, které je provázejí, rozpory a resistance, nikoli pouze idylické a idealizované obrázky: vrcholem je historka, jež Nevrlý vypráví o svém otci, který se – aby zachránil ukrajinské vesničany a ovšem i sebe před Němci za první světové války – setkává s německým oddílem, ale zatím to jsou převlečení Ukrajinci – naštěstí se tragédii podařilo zabránit. Tyto zmatky, neustálá změna situace byly průvodní rysy tohoto prostoru dlouhá desetiletí. Hlavní zásluhy Jaroslava Fjodoroviče (původně Ferdinandoviče) Nevrlého a koneckonců i jeho syna Mikuláše jsou však na poli vzdělanosti, ukrajinistiky a zejména srovnávacích studií: v tom je jejich význam nepominutelný. **Vasil Dacej** pak o Jaroslavu Nevrlém připojuje další studii, která pokračuje ve výpovědích jeho žáků z předchozího synova příspěvku.

I když jsme konstatovali již závan čerstvého větru kritické skepse, lze si jen přát, aby ho bylo ještě více. Mnoho otázek totiž zůstává nezodpovězeno, neboť příběh východoslovenské emigrace v prostoru bývalého Československa, tedy i východního Slovenska, nebyl tak úhledný, jak se zdá: že Masarykova *Ruská pomocná akce* neměla jen charitativní, ale hlavně dalekosáhlé geopolitické cíle, je zřejmé: jak se to projevovalo v prostředí východoslovenské emigrace, jaké byly příčiny a funkce této emigrace všude, ale na Slovensku a na jeho východě zvláště, jaké bylo postavení a úloha této emigrace za první Československé

republiky, později po Mnichovu, v protektorátě Böhmen und Mähren, v Tisově Slovenské republice, jaké byly národnostní vztahy na východním Slovensku po roce 1948, 1968, 1989 – to jsou otázky namnoze tak brizantní, delikátní a dosud živé, a tedy do značné míry dosud tabuizované, že se jich příliš nedotýkáme ani dnes – a bylo by toho třeba. K tomu jistě postupně dojdeme malými krůčky: tento sborník byl jedním z nich.

Ivo Pospíšil

Slovinská monografie o žánrové rekonstrukci a mezidisciplinární interakci literární vědy

Juvan, M.: **Literarna veda v rekonstrukciji. Uvod v sodobni študij literature.** Narodna a univerzitetna knjižnica, Ljubljana 2006, 352 s.

Slovinský literární teoretik a historik Marko Juvan (nar. 1960) patří k dynamicky se rozvíjejícím a metodologicky vyprofilovaným literárním vědcům, kteří se dokázali publikačně prosadit i v mezinárodním kontextu a kteří mají za sebou několik monografických a editorských výstupů oceněných zahraniční odbornou komunitou (*Intertekstualnost*, 2000; *Vezi besedila*, 2000; *Kako pisati literarno zgodovino danes*, 2003 ad.). Jako vědecký pracovník Ústavu slovinské literatury a literární vědy Slovinské akademie věd a umění (Institut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU) Juvan přednáší literární teorii na lublaňské univerzitě, v popředí jeho badatelského zájmu se nachází výzkum intertextuality, otázky žánrových transformací a literárních kánonů, komparatistika a teorie literárních dějin, literárněhistoricky se věnuje zejména slovinské romantice (např. vývoji sonetu) a moderně. Autorovy práce charakterizuje široký srovnávací přístup, poučenost v teorii, zájem o nejaktuálnější aspekty současného literárněvědného myšlení a především schopnost systémového racionálního výkladu, který efektivně kombinuje nejrůznější metody s vědomím předem vytčeného cíle. Již v monografii o intertextualitě Juvan důsledně spojil problémový výklad klíčového pojmu literární vědy koncem 20. století se syntetizujícím lexikonovým uchopením a prezentoval možné sémantické roviny intertextuality, které tento typ literárních studií přiřazují jak k textové lingvistice, hermeneutice a teorii recepce, tak k vnětextovým elementům jako kulturní paměti, sociologii, historii a analýze diskursu.

Zatím poslední kniha *Literarna veda v rekonstrukciji. Uvod v sodobni študij literature* představuje zajímavý a cenný pokus přehledně nahlédnout do spleťtých zákoutí moderních literárněvědných disciplín, sympatickou snahu zorientovat se v permanentní krizi jejich hodnot a metod v éře postmoderny. Juvan vychází z optimistického přesvědčení, že literatury můžeme vědecky zkoumat, že obtížně verifikovatelný terén společenských věd lze diagnostikovat, rekonstruovat, tj. připouští možnost dosáhnout obecně přijatelný konsensus v podobě epistemologického i teminologického základu vymezeného soustavou konkrétních principů a pojmů. Především se zabývá krizí literární vědy v uplynulém dvacetiletí, kdy došlo k zprůtrhání svazků mezi akademickým diskursem a jeho národními koncepty a kdy dříve nesmiřitelné rozdíly mezi jednotlivými metodami se v postmodernismu transformovaly – řečeno pojmem S. Connora (na jeho práci *Postmodernism Culture: an introduction to theories of the contemporary*, 1997 se badatel odvolává) – v „světové tržiště idejí“. Juvan rovněž citlivě zachycuje změny v postavení tzv. literárního kánonu v globalizačních procesech jako sociologizaci a antropologizaci národních filologií v obec-